

Секція 8. Дошкільна педагогіка

Демковська А. – студентка 6 курсу,
спеціальність «Дошкільна освіта»
факультету педагогічної освіти та
соціальної роботи

*СНУ імені Лесі Українки, м. Луцьк,
Україна*

Мельник І. М. – кандидат педагогічних
наук, доцент кафедри педагогіки
факультету педагогічної освіти та
соціальної роботи

*СНУ імені Лесі Українки, м. Луцьк,
Україна*

ПСИХОЛОГО - ПЕДАГОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Навчання дітей рідної мови, розвиток мовлення дошкільника знаходяться в центрі уваги дошкільної освіти. Оскільки рівень сформованості мовлення є одним з показників розумового розвитку дитини, а мова і мовлення обслуговують різні види діяльності. Тож в науковій літературі неодноразово піднімається проблема формування мовленнєвої компетенції, що визначається, як обов'язковий мінімум мовленнєвого розвитку дітей. Особливої уваги потребує проблема розвитку зв'язного мовлення.

Адже, саме зв'язне висловлювання засвідчує наскільки дитина оволоділа лексичним багатством рідної мови, її граматичною будовою, нормами мови і мовлення. Окрім того зв'язне мовлення є показником світогляду дитини, її інтелекту, адже дитина в ході своїх висловлювань виражає свої думки, погляди, переконання, що доводять наукові дослідження О. Ушакової, І. Синиці, А. Богуш, Н. Гавриш та інших вчених. Оволодіння зв'язним мовленням набуває великого значення для подальшої успішної навчальної діяльності в школі [1;3].

Спілкування за допомогою мовлення набуває статусу мовленнєвого спілкування вже на початку другої половини другого року життя дитини. Мовленнєве спілкування — це діяльність, яка має свою специфіку, структурні особливості (інтегруються орієнтувальна і мовленнєва діяльності), і її опанування пов'язане з різними сторонами особистісного розвитку дошкільника — психічною, соціальною.

Мовленнєве середовище є розвивальним, якщо рівень мовлення оточуючих дитину дорослих є оптимальним для сприймання і засвоєння дитиною певного віку. Функціями розвивального мовленнєвого середовища є: розвиток комунікативних потреб; створення умов для розвитку мовленнєвих здібностей дитини; засвоєння набутих людством цінностей і культурно-комунікативних засобів спілкування; адаптація дитини в соціумі дорослих і однолітків; послідовності й неперервності у формуванні комунікативної компетентності в дошкільному навчальному закладі та початковій школі.

Розглянемо особливості становлення та розвитку мовної компетентності у дітей дошкільного віку. Вчені доводять, що монолог народжується з діалогу, тобто підкреслюють первинність діалогічного мовлення (О. Ушакова). [3]

Розвиток зв'язного мовлення в дошкільному віці відбувається паралельно з формуванням розумової діяльності, збагаченням життєвого, емоційного та мовленнєвого досвіду, ускладненням форм спілкування. У другій половині третього року життя науковці відзначають наявність „якісного стрибка”. Саме в цей період спостерігаються перші випадки мовленнєвих висловлювань, які свідчать про те, що мовлення малюка вже може бути позаситуативним та позаконтекстним.

У дітей старшого дошкільного віку монологічне мовлення досягає досить високого рівня. У процесі спілкування діти можуть відповідати досить точно, коротко або розгорнуто, залежно від ситуації, зрозуміло для оточуючих.

Численні дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців (О.І. Кононко, Л. Калмикова, С. В. Ласунова, О. С. Ушакова та ін.) [2] доводять, що на шостому році дошкільник може послідовно й чітко скласти описову та сюжетну

розповідь на запропоновану тему, може висловлювати міркування, переконливо аргументувати доведення. У старших дошкільників активно розвивається мовленнєво–творча діяльність, яка за умови правильно організованого навчання сприяє розвитку початкових літературно – художніх здібностей дітей, стимулює та збагачує інші види дитячої творчості.

Науковці, виходячи з особливостей зв'язного мовлення дошкільників виокремлюють наступні завдання щодо роботи над розвитком мовленнєвої компетентності. У дошкільному віці: вчити дітей самостійно складати прості розповіді, в змісті і формі яких повинні проявлятися самостійність і творча активність дітей, формувати вміння розповідати, обдумуючи свої думки, звертаючись до слухачів, а також вміння виступати перед незнайомою аудиторією, що сприяє удосконаленню мовлення, розвиває винахідливість, навички поведінки в колективі. В ході розвитку монологічного мовлення дітей вчать логічно і послідовно будувати розповідь без повторів, пауз, придумувати назву до тексту, вживати різноманітні художньо – поетичні вирази, приказки, фразеологічні звороти, звертання, вигуки, вставні слова, пряму мову. Вчать складати описові розповіді за змістом картин та на задану тему; будувати розповіді з власного досвіду; творчі розповіді за опорними словами, продовження історії, розпочатої вихователем; переказувати оповідання та казки близько до текст.

Аналіз психологічної, лінгвістичної й лінгводидактичної літератури з досліджуваної проблеми засвідчив, що залежно від характеру і змісту спілкування, комунікативних особливостей мовців, розрізняють діалогічне й монологічне мовлення. Під діалогічним мовленням розуміємо комунікативний акт, у якому має місце зміна ролей мовця і слухача.

Монологічне мовлення у психологічному й лінгвістичному відношеннях – більш складна форма усного мовлення, оскільки це мовлення однієї особи до слухачів, воно більш розгорнуте, вимагає зосередженості пам'яті й уваги до змісту та форми мовлення. Монологічне мовлення – це мовлення однієї людини, яке не передбачає миттєвого відгуку слухачів, проте орієнтоване на

сприйняття його іншими людьми. Саме ця орієнтація на слухача вимагає зрозумілості та змістовності мовлення, адже інформація, яку хоче висловити промовець не відома іншим. У монологічному мовленні наочно виступає усвідомлення дитиною мовленнєвої дії.

Розвиток зв'язного мовлення в дошкільному віці відбувається паралельно з формуванням розумової діяльності, збагаченням життєвого, емоційного та мовленнєвого досвіду, ускладненням форм спілкування. У середньому дошкільному віці значно впливає на розвиток зв'язного мовлення активізація словника. Висловлювання дітей стають послідовнішими та розгорнутішими, хоча структурно мовлення залишається недосконалим.

Аналізуючи дитяче мовлення, дослідники доходять висновку, що мовлення може бути ситуативним, тобто пов'язаним із конкретною ситуацією, але, яке не відтворює у словесних формах зв'язного смислового цілого та контекстним, зміст якого зрозумілий із самого контексту висловлювання. Якщо в ситуативному мовленні мовець активно застосовує міміку, жести, вказівні займенники, вигуки, то контекстне мовлення вимагає побудування висловлювання без урахування конкретної ситуації, з опорою лише на мовні засоби.

Основою мовленнєвої роботи має бути розвиток комунікативно-мовленнєвої діяльності дітей. Завдяки цьому забезпечується навчання мовленнєвому спілкуванню, яке задовольняє комунікативні потреби дитини, дає змогу враховувати у навчанні мови вікові особливості становлення комунікативної діяльності; здійснювати індивідуальний підхід, який полягає насамперед у виявленні двостороннього зв'язку між індивідуальним розвитком комунікативної діяльності й мовленням; наблизити зміст і методи розвитку мовлення до реальних процесів мовленнєвого спілкування. Комунікативно-мовленнєва діяльність є підґрунтям для формування у дітей комунікативної компетентності.

Істотною особливістю мовленнєвої роботи, спрямованої на розвиток комунікативно-мовленнєвої діяльності, є внесення в її зміст завдань розвитку

у дітей потреби у спілкуванні, комунікативних мотивів (ділових, пізнавальних, особистісних), навчання розв'язувати типові для певного етапу становлення спілкування комунікативні задачі. Наприклад, звертатися з проханням, пропозицією, планувати і коригувати спільні практичні дії, ставити пізнавальні запитання.

Для розвитку у дітей потреби у мовленнєвому спілкуванні сучасна дошкільна лінгводидактика має досить методичних засобів, а саме: комунікативні доручення, ранкові привітання, розмови вихователя з дітьми та організація розмов між дітьми, бесіди, створення проблемних ситуацій; розповіді вихователя і дітей з власного досвіду, складання листів, усних газет; розігрування діалогів з художніх текстів; ігри-драматизації, сюжетно-рольові та словесні дидактичні ігри; підготовка і проведення свят, розваг, днів народження, днів дитини; моделювання ситуацій спілкування на заняттях і в інших видах дитячої діяльності; організація спільних видів діяльності та спілкування між дітьми різного віку.

Реалізація зазначених засобів можлива за умови створення в групі доброзичливої атмосфери, налагодження емоційно-особистісних стосунків вихователя з кожною дитиною. Неодмінним компонентом такого спілкування є позитивні емоції, враження дитини. Досягнення поставлених цілей можливе у разі побудови спілкування на принципах організації професійного мовленнєвого спілкування з дітьми.

Список літератури

1. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови у дошкільному закладі. Практикум: навч. посіб. / Алла Богуш. – К.: Вища шк., 1995. – 192 с.
2. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти /Богуш А.М. – Ярослав, 2004. – 78с.
3. Ушакова О.С. Розвиток зв'язного мовлення дітей дошкільного віку./О.С.Ушакова. – К.: Вища школа, 1993. – 127 с.